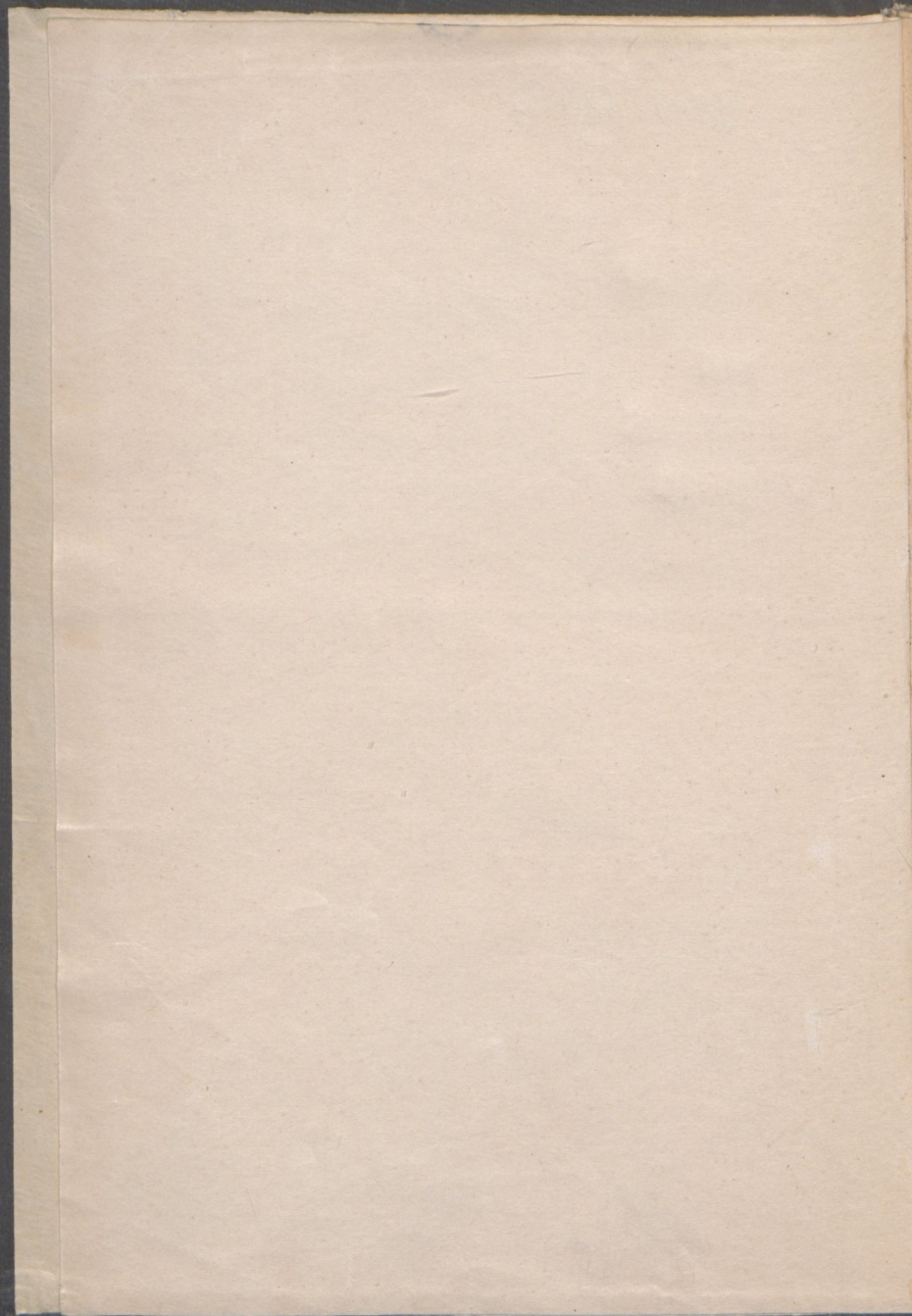

I 901.012

НА БЕЛЕННИК ГОРАХ

О. Олесь

НА ЗЕЛЕНИХ ГОРАХ

BIBLIOTEKA
Państwowego Internatu
dla
Studentów Teologii Prawosławnej
Uniwersytetu Warszawskiego

№ 503

I 901.012

В моїй душі гремлять перуни,
Мій мозок ріжуть блискавки...
О, де ви, де ви, злотні струни,
Шаблі кобзарської руки?..

Розвійте ніч, зметіть пороги,
Розбийте пута хоч на мить,
Бо гнівна пісня без дороги
Мені все серце спопелить...

.....
.....

Ні, тихо, тихо, струни, грайте
У сей страшний, проклятий час...

I Ч.

I

Країно див! Далека мріє,
Зелена казко серед гір,
Де вітром дух наш вільний віє,
На гори загнаний, як звір;

Де, ніжний, крила простягає
Вночі над тишою осель,
А вранці соколом літає,
Або голосить серед скель;

Де голод він пустив до хати,
Де дав він тіло розп'ясти,
Щоб тільки скарби заховати,
Щоб тільки душу зберегти.

.....
.....

II

На храм збираються гуцули;
Встають до ранньої зорі,
Виймають ремені*), кресані,
Тобівки файні, киптарі.

Давно, давно гуцулки встали,
Шумлять—щебечуть говірки...
Як мак червоний, в барвних строях,
І в огальонах, як зірки.

Як сарни, сходять полохливо,
Мов квіти, в доли з гір ідуть,
То зникнуть в травах на хвилину,
То знов під сонцем розцвітуть.

Іде, жартує з ними легінь,
В руці у його топірець
І фист на збоченій кресані,—
Співак, музика і стрілець.

*) Провінціалізма пояснені в кінці книжки.

По всій Гуцульщині зеленій
Гудуть чутки про юнака...
Ніхто не зможе в танцях, співах
Перемогти чарівника.

Хто вміє стільки коломийок?
Хто так прикаже до ладу?
І хто так палко поцілує
В уста гуцулку молоду?

На крилах сизого туману
Летить з землі рожевий сон,
І сонце кинуло на гори
Вогняно—злотний огальон.

З кущів Лісниці виглядають,
До себе легіня зовуть...
То руки з усміхом простягнуть,
То враз туманом попливуть.

Вже сонце високо на небі,
Вже в бубни Черемош гуде,
Цвіте Гуцульщина квітками,
На храм Гуцульщина іде!

Безводня, Льця і Синиця,
Магорка, Вінця і Пушкар,—
Немов розсипали коралі,
Що в доли котяться з під хмар.

III

Мовчить Гуцул, мов уст не має,
І мовчки вище в гори йде,—
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

За його гори ладан курять,
І камінь чайкою кричить...
Він тільки плаче, як одурять,
Він тільки терпить та мовчить...

Мовчить Гуцул, мов уст не має,
І далі, вище в гори йде,—
За його гірський ліс співає,
За його Черемош гуде.

IV

Хоч злидні взяв Гуцул до хати,
Хоч жити став в гнізді орла,
Але над ним природа-мати
З любов'ю руки простягла.

Там стали гори, як титани,
На варті волі і краси,—
Там, наче сизі океани,
Шумлять незаймані ліси.

Там струмень голубом туркоче,
Там дивна папороть цвіте,
Там ніжна мавка в срібні ночі
Вінок на голову плете.

Там під смерекою густою
Чугайстер мавку стереже,—
І враз знімається стрілою,
Біжить, регочеться і рже!

Давно він зник уже в прасторах,
Великим білим птахом зник,
А ще гремить, як грім по горах,
Його веселий хижий крик.

Там Водяник людей мороче
І гріє руки крижані,
Коли рибалки серед ночі
Запалять весело огні.

Там свистом Лісовик скликає
Ведмедів, рисів і вовків,
А сарн Лісовка напуває
З криниць смерекових лісів.

Вночі, як місяць впливає,
Мавки танцюють свій танок,
Ім вітер тихо трембітає.
І в лад приплескує струмок.

Там люде, духи і камінне
Віки живуть життем одним,—
Одно проймає всіх промінне
І в'яже з лісом віковим.

V

Полонинський день світає,
Полонинський дивний день!
Вже трембіта трембітає,
Вже шумить потік пісень.

На Синиці, на Безводні,
На всіх горах рушив лід.
Полонинський Хід сьогодні,
Полонинський дивний Хід!

Ржанне коней, рев маржини,
Псів схвильованих виття...
Дивний ранок Полонини,
Полонинського життя.

„Віо, гайда, гей!“ гукаюгь,
В роги грають стадарі,
Козарі з крісів стріляють,
Дзвінко свищуть вівчарі.

„Гей, зелена Полонино,
Чи збулася ти зими?
Вьо, худобо! Гей, маржино,
На шовкові килими“!

Полонинський Хід рушає,
Полонинський Хід іде,—
Вся Гуцульщина співає,
Вся Гуцульщина гуде!..

...А вгорі, на сизих горах,
Ледве морок ночі зник,
Рано, рано встав на зорях
Ватаг,—дивний чарівник.

Вже палає ватра в стаї
І лягає сизий дим,
Мов кружляють птахів зграї,
По над озером блідим.

І синіє Полонина,
І радіє „депутат“
Збережеться вся маржина,
І великий буде дат!

VI

З гуком пісні голосної,
На дарабі стоячи,
Аж до Вижниці самої
Ідуть хлопці—плавачі.

І на голос їх здалека
Озивається луна,
Ім байдужа небезпека
І негода не страшна.

Через скоки, через скелі,
Як орли, вони летять...
Ідуть легіні веселі,
Громом в долах гуркотять!

Бачуть дівчину на кгруні,
Квітку макову лісів.
І до гірської красуні
Обізвавсь плавацький спів:

„Молодих не жди до хати,
Не марній, сватів ждучи..
Бо хто вмів так кохати,
Як кохають плавачі?!

На дарабу! разом з нами!
Поруч—з кермою в руках!
Поголяєш з плавачами
По бурхливих бурунах.“

Одвернулася красуня,
Одвернулася ясна.
І друга уже до кгруня
Лине пісня голосна:

„З плавачами на дарабі,
По бурхливих бурунах,
Не трястись беззубій бабі
З кочергою у руках.

На дарабах в повідь линуть
Тільки легіні—орли,
Тільки сміливі не гинуть
Серед темряви і мли!“

II ч.

VII

Ой, ще гори у темряві спали,
Та не спали тумани на них,—
Голосили, тужили, ридали,
Припадали до скель кам'яних.

Ой, злітались тумани до світу,
Ой, збиралися в хмару тяжку,
А вітри трембітали в трембіту
І скликали на раду гірку.

І на голос сумної трембіти,
На трівожний, розпачливий крик
Виглядала Лісовка крізь віти,—
І виходив з кущів Лісовик.

Наче велетень з білого снігу,
Прокидався Чугайстер зі сну,
Перекидував скелі з розбігу,
Перескакував прірву страшну.

І лісун, що без тіни був зроду,
Тремтючи, озиравсь навкруги,
І Русалки ховались у воду,
І під ними тряслись береги.

А тумани по горах літали,
Наче зграї орлів молодих,
Голосили, тужили, ридали,
Припадали до гір кам'яних:

„Ой, сестриці, ой, братіки милі,
Прокидайтесь, співайте пісні
На глибокій, високій могилі,
На великій гуцульській труні.

Прокидайтеся, гори високі,
І фортеці будуйте міцні,
Розставляйте сторожі стоокі,
Роздавайте рожки голосні.

Прокидайтеся, сизі орлиці,
І з грудей своїх викиньте нам
І заліза, і міді, і криці,
Щоб не бути без зброї рукам“.

І всі Духи на раду зібрались,
Злі і добрі зійшлися боги;
І у перше за вік привітались
Споконвічні страшні вороги.

VIII

Лежав ведмідь і спав в улозі,
Не гнався Дідо ні за ким,—
Хто ж стелить хмари по дорозі
Конем, як вихорем, палким?

Хто так нестриманно по горах
Біжить на змиленім коні,
Зникає кганею в просторах,
Літає з соколом врівні?

Які дарунки долів темних
В оседки гірські він несе?
Чом не засне в лісах таємних,
Свого коня не попасе?

Спини коня! бо рвуться сили...
Впаде, і ти впадеш!.. Рідня
По вік не визнає від могили,
Чого ти гнав свого коня.

Аж він уже біля халупи.
Він тільки вигукнув: „війна“!
І впав з конем... Лежать два трупи,
І з ними тайна мовчазна.

.....
І підхопила крик луна...
І скрізь по горах покотилось:
„А-а! А-а

IX

Стогне Черемош, лютує,
В шумі білому шумить,
Греблі, камені шматує,
І орлом кудись летить.

Наче лицарь незрівняний
Впав в бою і довго спав,
І прокинувся, наче п'яний,
І кривавий бій згадав.

І підвівсь, і став на ноги,
І на поле очі звів...
Розстілаються дороги
І пасеться кінь степів.

Рухом звіря молодого
Він на огиря злетів,
Свиснув соколом на його,
І—на лютих ворогів!

І понісся кінь. Літає,
І хропе, і дико рже,
Гостру шаблю обминає,
Від багнета береже.

Наче в піні, в шумі білім
Гнівний Черемош летить,
На коневі посивілім
Лицарь зраниений сидить.

Шлях кривавий в долах в'ється,
Рипи, скоки навкруги...
Кров гаряча з його льється
На холодні береги.

X... XI... XII...

Стоїть Чугайстер в пеклі мук,
Стоїть сумний, як бранець,
В сльозах схилився на камбук
І дивиться на танець.

Мавки танцюють свій танок,
В останній раз танцюють,
І кожна квітку і листок,
Прощаючись, цілують.

Лісовка сарну обняла
Тремтячою рукою,—
Одна стріла їх пройняла
Невтішною журбою.

Задумавсь мовчки Лісовик;
Стоїть, як дуб похилий:
Навколо плач, і зойк, і крик...
І світ йому немилий.

В криниці плаче Водяник,
Когось благати хоче.
О, легше вирвати язик,
На вік стулити очі!

Сидять, голосять дужче всіх
На б́ерезі Русалки...
Чому не виловили їх
Тії весни рибалки?!

І тільки Скарбник, наче звір,
Без шелесту ступає,
І глибше в землю, серед гір,
Великий скарб ховає.

XIII... XIV... XV...

Заплачте, смереки, і рученьки—віти
На віки, до суду на грудях складіть...
По горах, по долах заграйте, трембіти,
І Бога самого у серце вразіть.

Як люде оглухли, хай скелі ридають,
Хай камені плачуть, потоки, річки,—
Хай гори розбитими грудьми палають,
Як в храмі сумнім над труною свічки.

Хай небо застогне, хай зійдуться хмари
І слізьми затоплють улоги-яри,
Хай сонце застелить китайкою мари
І винесуть Мертву на крилах вітри.

Але, ви, пілати, що руки умили,
Що мовчки дивились на муки її,
Ні слова, ні руху!.. і геть від могили,
Як місце ще єсть вам на рідній землі...

XVI... XVII

Нема того, за ким сумують доли,
Кого виспівують вітри,
Хто вже не вернеться ніколи
В оседки гірські—хутори.

Не чути вже його флюяри,
Не льється пісня юнака...
Шуміть, смереки, плачте, хмари,
Як пух, о земле, будь легка!

XVIII

Квітки синєокі в потоках цвітуть,
Потоки широкі на гори пливуть,
Білють, як білі лілеї, квітки,
І мають, як крила, на їх пелюстки.

Потоки широкі на гори біжать,
Квітки синєокі голосять, кричать...
В їх роси, в їх сльози в великих очах,
З очей виглядає распачливий жах.

А Голод голодний попереду йде
І з долів на гори потоки веде.
Наїсться до схочу маленьких квіток
І сіру могилу насипе з кісток.

XIX... XX

А у долах „рідний брат“
Вже „щасливий, вільний“ :
На сумних руїнах хат
Плаче, божевільний.

На могилах рідних спить,
Землю—пух цілує.
То голосить, то кричить,
То щось зле віщує.

То бліді його уста,
Скривлені від гніву,
Ганять Бога і Христа
І Пречисту Діву...

XXI

Покинь їх, покинь їх! Нехай Фарисеї
Вбивають і ставлять хрести...
Ісусе, Ісусе! на горах лілеї,—
Лілей захисти!

На горах білють під скелями квіти,
За скелями вітер гуде,
А Голод їх косить під згуки трембіти
І в копи кладе.

Ісусе! Ісусе! вмірають лілеї...
О, змилуйсь над ними, хоч Ти...
Лежать океани любови Твоєї
І ласки—світи.

О, змилуйсь, Ісусе! як хочеш, як знаєш...
Вже нікуди литись дитячим сльозам.
Чи може ти в синіх пустелях конаєш
І сльози виплакуєш сам?..

XXII

Де ти, Мавко, гуцулятко,
Немовлятко, янголятко,
В лісі темному знайшла?

Пригорнула, притулила,
Груди матері відкрила,
Повні нектару, тепла...

І завмерла молитовно...
Хоч в очах у тебе повно
Самоцвітної роси.

Хоч твої клянуться руки,
Що на холод, голод, муки
Ти дитину не даси.

Мавко, Мавко, близько люде...
Що, як прийдуть? † горе буде!
О, тікай, тікай мерщій!

Ти не чуєш? Спиш ти може?
Ти холодна! Боже, Боже,
Ти замерзла! Боже мій!

Боже, Боже, що це з нею?
Мавко, Мавко, на кирею,
Вітер—кгулю принесе.

Але в відповідь—ні слова...
Мов статуя мармурова...
Гуцулятко груди ссе.

XXIII

Дідо, Дідо! де ти, милий?
Чи чатуєш на стежках,
Чи зневірений, безсилий,
Гірко плачеш в камбуках?

Чи на кгрунь камінне зносиш,
Купчиш хмари на чолі,
Чи у долів ласки просиш
І плазуєш по землі?..

Чи вовком біжиш в простори
І прощаєшся навік?
Заваліться, сизі гори,
Коли Дідо з вас утік!..

Досить, досить трембітати:
Груди зтомлені у край...
Розступися, земле-мати,—
Сизі гори поховай.

Хай лежить в сумній могилі,
Як в скарбниці, скарб віків,
Хай по ній гуляють хвилі
Новорождених степів.

Хай вночі в степи виходять
Духи гір напів живі,
Хай мерці що ночі зводять
Руки в ранах і крові.

Хай вінки Мавки сплітають
І танцюють свій танок,
Хай їм тихо трембітають
На трембітах із кісток.

Хай Мавки танок танцюють,
Хай мерці в могилах сплять,
Доки кінський біг почують,
Доки сурми загремлять!

Р. 1915

Пояснення до „Зелених Гір“.

- Ремінь — широкий ремінний пояс в оздобі.
Кресаня — бриль, капелюх.
Фист — оздоба на капелюху з орлиних пір то — що.
Тобівка файна — красива, гарна торбинка з боку.
Киптар — короткий білий, часом вишиваний, кожухок без рукавів.
Барвні строї — кольорові убрання.
Огальон — золота стрічка, якою прикрашують убрання, а дівчата — чоло.
Дараба — пліт.
Кгугля — біла свитка.
Трембіта — велика довга сурма з кори.
Флояра — флейта.
Кріс — кремнева рушниця.
Маржина — товар, худоба.
Полонина — пасовиська на горах.
Стая — хата на полонині.
Полонинський хід, — гіл худоби з центрального місця на полонину.
Депутат — головний ватаг, старший пастух.
Дат — прибуток.
Скоки, рипи — пороги, підводні камені.
Кгрунь — голі місця на горах.
Улоги — яри.

Камбук — недорозвинена сосна.

Безводня

Ільця

Синиця

Магорка

Вінчя

Пушкар

Гори біля

Криворівні.

Вижниця — містечко на Буковині.

Оседки — гірські хутори.

Кганя — гірський орел.

Легінь — молодий, вродливий парубок.

Чугайстер — білий велетень, фавн.

Мавка — фея, лісова русалка.

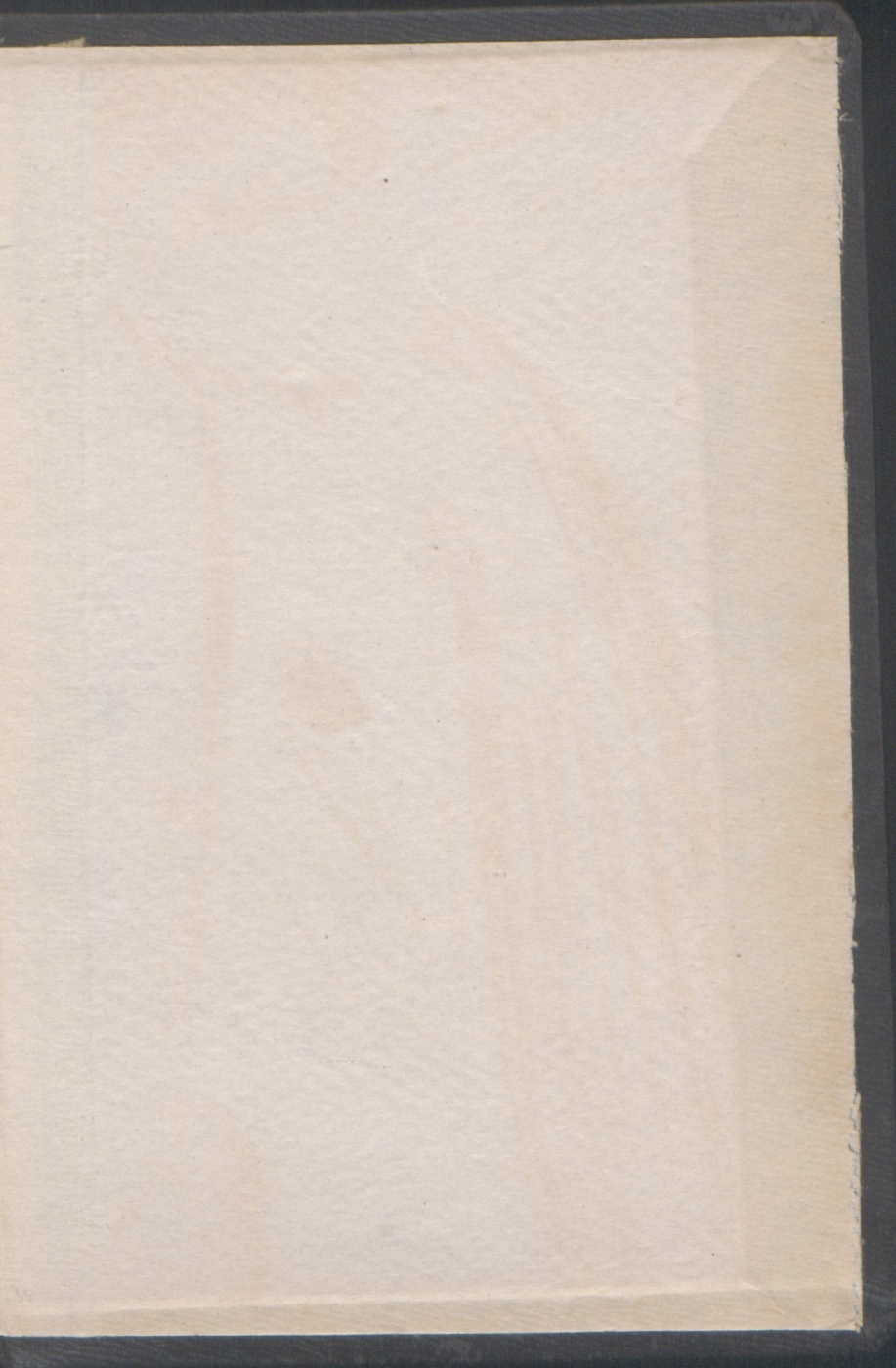
Лісниці — духи, в образі паганих жинок, що иноді
обертаються у вродливих дівчат.

Лісовик — лисовий пан, господарь лісу.

Дідо — дух сили, оборонець гірських лісів.

Скарбник — дух, що стоїть на варті скарбу.

901012
